

An Examination of the Performance and Concert Schedules of the Institutions Affiliated to the General Directorate of State Opera and Ballet of the Ministry of Culture of Turkish Republic in Terms of Certain Variables

Hayri AKBUDAK, Inonu University, ORCID:0000-0003-4613-9561

Abstract

The purpose of this study is to identify the types of works in the performance and concert schedules of six institutions affiliated to the Turkish State Opera and Ballet Directorate (Ankara SOB, Antalya SOB, Istanbul SOB, İzmir SOB, Mersin SOB, Samsun SOB), their distribution by seasons, and the compositions by Turkish and foreign composers using quantitative data. The limitation of the performance and concert programs selected for the study until the 2021-2022 season is due to the fact that the 2022-2023 season hadn't been finalized at the time of the study. In the research, opera and ballet institutions that were established in Turkey throughout the republican period as well as the evolution of these arts worldwide and in Turkey were examined. The study was created by using the descriptive type Scanning model, and the representation and concert programs in the seasons between 2010-2022 were collected by using document analysis. The data obtained were interpreted through percentage frequency analysis. As a result of the data obtained in the study, it was concluded that a total of 1264 performances and concert programs were staged in 12 seasons between 2010-2022 in Ankara, Antalya, Istanbul, Izmir, Mersin and Samsun Opera and Ballet Directorate institutions including 213 operas, 177 ballets, 100 symphonic works, 76 works for children, the highest number of performances and concert programs were staged by the Ankara and Istanbul State Opera and Ballet Directorates, works by foreign composers were exhibited predominantly, and when analyzed according to the works composed by Turkish composers, opera works were exhibited the most and symphonic works the least.

Keywords: Directorate general of Turkish state Opera and Ballet, performance and concert program, Turkish and foreign composers

Suggested Citation

Akbudak, H. (2023). An Examination of the Performance and Concert Schedules of the Institutions Affiliated to the General Directorate of State Opera and Ballet of Ministry of Culture of Turkish Republic in Terms of Certain Variables, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 24(2), 1392-1414. DOI: 10.17679/inuefd.1322879

Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 24, No 2, 2023
pp. 1392-1414
DOI
10.17679/inuefd.1322879

Article Type
Research Article

Received
04.07.2023

Accepted
08.09.2023

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Opera, which means "opus" or "operis" in Latin and "works of art" in Italian, is the name given to the musical theater form that has developed in European culture, especially in Italy, since the 16th century and that can be sung in several or all parts (say, 2005:604). In the beginning, the act of reviving dramatic stories through music, song and theater by poets, composers, singers and instrumentalists in a group called "Camerata" in Florence in order to revive the dramas of ancient Greek times with the influence of the Renaissance period can be considered as the emergence of opera (Özhancı, 2009; Atak, 2007). In the following process, it can be said that the first opera work "Dafne" by Jacopo Peri, which was composed on the poetic text of Rinuccini, which was exhibited at the Florence carnival held in Florence in 1597, took its place in the literature and started the process of popularization of opera art (Özhancı, 2009, Utlu, 2010). Later on, new works such as "Orfeo" composed by Claudio Monteverdi took their place in the field of opera, while composers such as Gaglioni and Rossi started to write opera works, allowing this field of art to gain importance and acceptance (Atak, 2007). In 1637, with the opening of the first opera house in Venice, Venice became the new address of opera art (Gökçe, 2011). However, in the 17th century, famous composers such as Antonio Lotti, Marc Antonio Cesti and Antonio Vivaldi composed works in the opera genre, taking this field out of Italy and making it popular and recognized all over the world. In the 18th century, musicians from other European countries came to Italy to receive training in opera. Thus, the art of opera was accepted in many countries and became a type of music exhibited in halls (Gürhan, 2016). The art of opera continued to develop in other countries of the world with well-known operas such as Pomone, the first French opera by Camber, Masque in England, Dido and Aeneas in England, and The Magic Flute and Abduction from the Palace composed by Mozart in Germany.

Ballet is another artistic element that emerged during the Renaissance period. Emerging in the 16th century in Italy and then starting to develop in Europe, ballet is a stage art created by combining artistic elements according to certain rules (Guest; 1986). Dominic de Piacenza and Antonio Cornazzo, who did not have a certain choreographic order in their early periods, developed accordingly with their first composition experiments and started to become more organized with the naming of choreographic steps (Özhancı, 2009). The art of ballet later became famous in France and began to spread throughout Europe. Today, ballet is considered to be an important dance genre presented with musical accompaniment, decor and stage costumes. Ballet art became famous later than opera art and continued to be exhibited in art spaces.

Art branches such as Culture, Art, Music and Opera had an important place in the Republican period. Mustafa Kemal, who argued that the fields of education, science, culture and art had an important place in the development of the country in this period when the influence of Westernization movements continued, made a revolutionary breakthrough in the field of music as well as education through the Tevhid-i Tedrisat law enacted in 1924 (Gönen, 2008).

After this process, with the Musiki Muallim Mektebi, which was opened in 1924, it was aimed to implement the goals for the systematic processing of music education within certain programs and order (Şahin & Duman, 2008). Afterwards, students were sent to Europe with Mustafa Kemal's vision of "kneading a new music based on Turkish folk music and using

polyphonic techniques and methods developed in the West", and they returned to Turkey with the education they received there and opened the doors to a new era in the field of Turkish educational music (Yücel, 2022). Composers such as Adnan Saygun, H. Ferid Alnar and Necip Fazıl Akses started to teach at the Musiki Muallim Mektebi. The opening of the Musiki Muallim Mektebi played an important role in the structuring of other music institutions to be opened in the following periods and constituted an important dimension of Turkish opera art in terms of composition (Baltacan, 2012).

During this period, Mustafa Kemal Atatürk personally assigned Adnan Saygun the task of composing the first opera of the Republic. The first Turkish opera composed by Saygun, Özsoy opera was staged in 1934 in the presence of Reza Pahlavi, the Shah of Iran (Tunçdemir, 2015). The operas Taş Bebek composed by Adnan Saygun and Bayönder composed by Necip Fazıl Akses pioneered the development of Turkish opera (Kürkçüoğlu, 2006). Ballet art started to gain importance in Turkey after the 1930s. In 1929, the Russian ballerina Evdokia Lydia Krassa Arzumanova, who was invited to Ankara by Atatürk, performed for the first time in Turkey on November 8, 1931 at the Casa d'Italia hall, which reveals the importance given to the art of ballet, and also started the process that prepared the ground for the establishment of the Turkish State Ballet by Valois (Güleç and Güleç, 2023).

In 1936, in line with the reports written by Paul Hindemith, the Musiki Muallim Mektebi was divided into three departments: the Free Music School, the Musiki Muallim Mektebi, which trained teachers, and the Theater Department (İşsever, 2011). Developments such as the first opera performances at the Tatbikat Stage in Ankara by the first graduates of the 1941-1942 season of the Ankara State Conservatory, the steps taken towards the art of ballet with the formation of the Opera and Ballet troupe in Istanbul in 1960, and the establishment of the State Theaters in 1949 led to the official establishment of the Ankara State Opera and Ballet in 1970 (Akansel, 2019). The Istanbul Opera and Ballet Company was centralized under the Directorate of State Opera and Ballet (Özcengiz, 2006). In the following process, Izmir in 1982, Mersin in 1990, Antalya in 1997, and Samsun Opera and Ballet directorates were established in 2008, and the performance and presentation of art fields such as Opera, Ballet, Operetta in Turkey spread to other regions of Turkey and played an important role in bringing these art branches to all four corners of the country (Karakaş, 2015). With this process, opera, operetta and ballet works composed by Turkish composers in our country continue to be performed in the mentioned institutions. Works by Turkish composers have an important place in terms of opera, ballet, small plays for children and symphonic works performed in these institutions in our country. When the data obtained through the study are examined, it is possible to see that every institution affiliated to the Directorate General of State Opera and Ballet includes the works of Turkish composers in their programs. Works by A. Adnan Saygun, Selman Ada, Çetin Işıközlü, Ferit Tüzün, Muammer Sun, Sabahattin Kalender, Can Atilla, Okan Demiriş and many other composers have been and continue to be performed in all institutions affiliated to the Directorate General of State Opera and Ballet of Turkish Republic (Güleç & Güleç, 2023).

Purpose

The aim of this research is to determine the types of works in the performance and concert programs staged in the seasons between 2010-2022 in six institutions affiliated to the Directorate General of State Opera and Ballet of Turkish Republic, their distribution according

to the seasons and the works of Turkish and foreign composers with quantitative data. For this purpose, the performance and concert programs of the institutions affiliated to the Directorate General of State Opera and Ballet of Turkish Republic in the seasons between 2010 and 2022 were examined, and in line with the data obtained, information on the type of performances and concerts, the season in which they were performed and their composers were analyzed according to certain variables. Based on these objectives and data, the sub-problems of the study were formed as follows:

1. How many works were staged in which institutions under the Directorate General of State Opera and Ballet of Turkish Republic in the seasons between 2010 and 2022?
2. What are the genres of the works staged at the institutions affiliated to the Directorate General of State Opera and Ballet of Turkish Republic in the seasons between 2010 and 2022?
3. What is the number of staged works by Turkish composers in institutions affiliated to the Directorate General State Opera and Ballet of Turkish Republic in the seasons between 2010 and 2022?
4. What is the distribution of works by Turkish composers staged in the seasons between 2010 and 2022 in the institutions affiliated to the Directorate General of State Opera and Ballet of Turkish Republic?

Method

The study, which utilized descriptive research methods, was prepared based on the survey model. In survey model research, it is aimed to describe and explain the situation, events and institutions that have existed from the past to the present as they are (Büyüköztürk et al. 2014). In the research, the representation and concert programs of six (Ankara, Antalya, İstanbul, İzmir, Mersin, Samsun, İzmir, Mersin, Samsun) Opera and Ballet Directorates affiliated to the Directorate General of State Opera and Ballet of Turkish Republic between the years 2010-2022 were examined. Based on this situation, the types of works in the representation and concert programs of 12 seasons between 2010-2022, the number of staged works by Turkish and foreign composers were compared, and the contents of the staged works were compared according to the seasons and the findings were interpreted.

Findings

In the research, in line with the data obtained by the archive unit of six Opera and Ballet Directorates affiliated to the Directorate General of State Opera and Ballet of Turkish Republic, it was concluded that a total of 1264 performances and concert programs were staged in 12 seasons between 2010-2022, and according to the data obtained from these performances and concert programs, the highest number of performances and concert programs were staged by Ankara and İstanbul State Opera and Ballet Directorates.

When the data obtained from the programs examined in the research were analyzed according to their types, it was concluded that the concerts, which were organized specifically for special and official days and were classified in other types of concerts, were staged, and that the works in the opera and ballet genres were relatively less.

When the data obtained from the programs examined in the research were analyzed according to their composers, it was concluded that works by foreign composers were staged predominantly.

As a result of the analyzed data, it was determined that most of the works of foreign composers were staged in Istanbul and most of the works of Turkish composers were staged in Ankara State Opera and Ballet Directorate.

When the data obtained from the programs examined in the research were analyzed according to the type of works and the works composed by Turkish composers, it was concluded that most of the works were staged in the opera genre and the least in the symphonic work genre. At the same time, operas composed by Turkish composers were mostly staged in institutions affiliated to Ankara and Samsun State Opera and Ballet Directorates, ballet works were staged in Mersin State Opera and Ballet Directorate, and show performances for children were staged in Ankara State Opera and Ballet Directorate.

Based on the data obtained from the programs examined in the research, when the inclusion of opera, ballet, works composed for children's shows and symphonic works by Turkish composers according to the seasons was examined, the highest inclusion was in the 2010-2011 season and the least in the 2020-2021 season.

Based on the data obtained from the programs examined in the study, it was concluded that the works composed by Turkish composers Selman Ada and Çetin Işıközlü were included in opera works, and Can Atilla in ballet works.

Conclusion & Discussion

In the research, in line with the data obtained by the archive unit of six Opera and Ballet Directorates affiliated to the Directorate General of State Opera and Ballet of Turkish Republic, it was concluded that a total of 1264 performances and concert programs were staged in 12 seasons between 2010-2022, and according to the data obtained from these performances and concert programs, the highest number of performances and concert programs were staged by Ankara and Istanbul State Opera and Ballet Directorates. This result can be explained by the population of the city, the demands of the audience participating in the programs as a result of the box office data and the number of repetitions of the representation and concert programs accordingly, as well as the fact that Ankara and Istanbul provinces have more artistic elements as in many areas depending on their population and location. It is possible to reach similar results in Ertekin's (2007) study. In addition, the fact that the majority of human resources in Ankara (24%) and Istanbul (24%) in the internal situation analysis report included in the 2019-2023 strategic plan of the Directorate General of State Opera and Ballet of Turkish Republic is one of the reasons affecting this result (Url-1). It is also possible to reach similar results in Ertekin's (2007) study.

When the data obtained from the programs examined in the study were analyzed according to their types, it was concluded that the concerts organized specifically for special and official days and included in the other concerts type, and which include chamber music genres were performed the most, while opera and ballet genres were performed relatively less. This result can be explained by the fact that the programs organized for chamber music and special and official days in the category of other concerts are shorter than opera and ballet works in

terms of duration, and accordingly, the amount of time spent on programs and rehearsals in these more diverse genres is less than opera and ballet works in other genres, and as a result, it allows the works in the other concerts genre to be exhibited in greater number and variety. The legislation numbered 1309-25, to which the Directorate General of State Opera and Ballet of Turkish Republic is affiliated, states that "State Opera and Ballet officials conduct six hours a day, three hours before noon and three hours after noon, during the opera season to prepare the works to be performed: correpetition exercises, ensemble exercises, choral exercises, ballet lessons and exercises, costume rehearsals, and general rehearsals" (Url-2), which supports this conclusion. In addition, it can be explained by the production conditions (stage decor, the invited conductor for the work to be represented and the preparation of the program in accordance with these conditions) that should be created for opera and ballet performances. Karakaş's (2015) view that opera productions have a wide range of human resources such as artists, craftsmen and technicians and their supply supports this explanation.

When the data obtained from the programs examined in the study were analyzed according to their composers, it was concluded that works by foreign composers were exhibited predominantly. This result can be explained by the fact that opera, ballet and symphony works emerged predominantly in Europe, and accordingly, there are more works in these genres by foreign composers in terms of history-space, while works by Turkish composers emerged with the republican period. This is similar to Ertekin's (2007) view that opera was not an art element belonging to the eastern culture that Turkey faced until Atatürk's revolutions. As a result of the analyzed data, it was determined that most of the works of foreign composers were exhibited in Istanbul and most of the works of Turkish composers were exhibited by the Ankara State Opera and Ballet Directorate.

When the data obtained from the programs examined in the research were analyzed according to the type of works and the works composed by Turkish composers, it was concluded that most of the works in the opera genre and the least in the symphonic work genre were exhibited. At the same time, the operas composed by Turkish composers were mostly exhibited in the institutions affiliated to Ankara and Samsun State Opera and Ballet Directorates, ballet works were exhibited in Mersin State Opera and Ballet Directorate, and works for performances for children were exhibited in Ankara State Opera and Ballet Directorate. This result can be explained by the choice of repertoire for the society and audience of the institution in terms of popularizing the art of Opera and Ballet. The principle in the strategic plan of the Directorate General of State Opera and Ballet of Turkish Republic, "To bring opera, ballet and polyphonic music to all segments of the society, to ensure the integration of these art branches with our cultural accumulation, to organize national and international activities in order to increase our effectiveness in the field of culture and arts in our country and in the world" is similar to this result.

Based on the data obtained from the programs examined in the research, when the inclusion of opera, ballet, show performances composed for children and symphonic works by Turkish composers according to the seasons is examined, the highest inclusion was in the 2010-2011 season and the lowest in the 2020-2021 season. In the 2020-2021 season, due to the covid-19 pandemic, the number of performances, and therefore the representation of works by Turkish composers, was negatively affected by the fact that chamber music concerts, concerts consisting of small groups specially created for special and official days which are included in the

genre of other composed works that do not require much contact, rather than opera and ballet performances were exhibited.

Based on the data obtained from the programs examined in the study, it was concluded that Turkish composers Selman Ada and Çetin Işıközlü were mostly used in opera works and Can Atilla's works were mostly used in ballet works.

Suggestions

Suggestions for the results obtained are as follows:

"The existence of the perception that opera and ballet originate from the West by a part of society" (Url-3), as stated in Table 12 of the Directorate General of Opera and Ballet of Turkish Republic's 2019-2023 strategic plan, can be avoided by selecting repertoire that the society can enjoy in order to avoid this thought, which prevents the development of art branches such as opera and ballet. If the Directorate General of State Opera and Ballet of Turkish Republic provides equal opportunities in terms of human resources to institutions located in provinces other than Ankara and Istanbul, it can play a role in staging more opera and ballet art in these provinces and in making the people living in these provinces love these art branches and arouse interest.

If the opera and ballet institutions in Turkey equally include the works of Turkish composers in their programs in addition to the works of foreign composers, both opera and ballet art will be more popular in our country and the opera and ballet works of Turkish composers will be promoted in the universal arena.

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne Bağlı Kurumların Temsil ve Konser Programlarının Belirli Değişkenler Yönünden İncelenmesi

Hayri AKBUDAK, İnönü Üniversitesi, ORCID: 0000-0003-4613-9561

Öz

Bu çalışmanın amacı Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğüne bağlı olan 6 kurumda (Ankara DOB, Antalya DOB, İstanbul DOB, İzmir DOB, Mersin DOB, Samsun DOB) 2010-2022 sezonlarında gerçekleştirilmiş temsil ve konser programlarında yer alan eserlerin türlerini, sezonlara göre dağılımlarını ve Türk ve yabancı bestecilere ait eserlerin nicel verilerle tespitini ortaya koymaktır. Çalışma için seçilen temsil ve konser programının 2021-2022 sezonuna kadar sınırlandırılması çalışma esnasında 2022-2023 sezonunun tamamlanmamış olmasından kaynaklıdır. Çalışmada opera ve bale sanatının ortaya çıkışı, gelişimi ve Türkiye'ye ulaşma sürecine yönelik bilgilere yer verilmiştir. Çalışma betimsel türdeki Tarama modelinden faydalanılarak oluşturulmuş, 2010-2022 sezonlarında yer alan temsil ve konser programları, doküman incelemeyi faydalanılarak toplanmıştır. Elde edilen veriler yüzde frekans analizi yapılarak yorumlanmıştır. Yapılan çalışmada elde edilen verilerin sonucunda Ankara, Antalya, İstanbul, İzmir, Mersin ve Samsun Opera ve Bale Müdürlüğü kurumlarında 2010-2022 tarihleri arasında yer alan 12 sezonda toplam 1264 temsil ve konser programının sahnelendiği, bu eserlerden 213 opera, 177 bale, 100 senfonik eser, 76 çocuklara yönelik eser olarak sahnelendiği, en fazla temsil ve konser programlarının Ankara ve İstanbul Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü tarafından sahnelendiği, ağırlıklı olarak yabancı bestecilere ait eserlerin sahnelendiği, Türk bestecilerin bestelemiş olduğu eserlere göre analiz edildiğinde ise en fazla opera türünde en az ise senfonik eser türünde eserlerin sahnelendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü, temsil ve konser programı, Türk ve yabancı besteciler

İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 24, Sayı 2, 2023
ss. 1392-1414
DOI
10.17679/inuefd.1322879

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi
04.07.2023

Kabul Tarihi
08.09.2023

Önerilen Atıf

Akbudak, H. (2023). Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'ne Bağlı Kurumların Temsil ve Konser Programlarının Belirli Değişkenler Yönünden İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2), 1392-1414. DOI: 10.17679/inuefd.1322879

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne Bağlı Kurumların Temsil ve Konser Programlarının Belirli Değişkenler Yönünden İncelenmesi

Latince “opus” veya “operis”, İtalyancada ise “yapıtlar” anlamına gelen opera 16. yüzyıldan itibaren başta İtalya olmak üzere Avrupa kültüründe gelişmiş olan, birkaç ya da tüm bölümleri içinde şarkı söylenebilen müzikli tiyatro formuna verilen isimdir (Say, 2005:604). Başlangıçta Floransa’da “Camerata” olarak adlandırılan bir grup içerisinde yer alan şair, besteci, şarkıcı ve çalgıcılar tarafından Rönesans döneminin de etkisiyle eski Yunan dönemlerindeki dramalara yeniden hayat vermek amacıyla dramatik hikayeleri müzik, şarkı ve tiyatro aracılığıyla canlandırma eylemi operanın ortaya çıkışı olarak kabul edilebilir (Özhancı, 2009; Atak, 2007). Sonraki süreçte yine 1597 yılında Floransa karnavalında sergilenen Rinuçini’ye ait şiirsel metin üzerinden bestelenen, Jacopo Peri’ye ait “Dafne” isimli ilk opera eserinin literatürde yerini alması opera sanatının yaygınlaşma sürecini başlattığı söylenebilir (Özhancı, 2009, Utlu, 2010). Claudio Monteverdi’nin bestelediği “Orfeo” gibi yeni eserler opera alanında yerini alırken Gaglioni ve Rossi gibi besteciler de opera türünde eserler yazmaya başlayarak bu sanat alanının önem kazanıp kabul görmesine olanak sağlamıştır (Atak, 2007). 1637 yılında Venedik’te ilk opera binasının açılmasıyla birlikte Opera sanatının yeni adresi Venedik olmuştur (Gökçe,2011). Bununla birlikte 17.yüzyılda Antonio Lotti, Marc Antonio Cesti, Antonio Vivaldi gibi ünlü besteciler de opera türünde eserler besteleyip bu alanı İtalya’nın dışına çıkararak artık tüm dünyada popülerleşip tanınmaya başlamasını sağlamışlardır. 18. Yüzyıl ile birlikte Avrupa’nın diğer ülkelerinden müzisyenler operaya yönelik eğitim almak üzere İtalya’ya gelmiştir. Böylelikle opera sanatı bundan sonra birçok ülkede kabul görüp, salonlarda sergilenen bir müzik türü haline gelmiştir (Gürhan, 2016). Camber’e ait İlk Fransız operası olan “Pomone”, İngiltere’de “Masque”, “Dido” ve “Aeneas”, Almanya’da ise Mozart’ın bestelemiş olduğu “Sihirli Flüt” ve “Saraydan Kız Kaçırma” gibi bilinen operalarla da opera sanatı dünyanın diğer ülkelerinde de gelişim göstermeye devam etmiştir (Atak, 2007). Rönesans döneminin ortaya çıkardığı başka bir sanat unsuru da baledir. 16. Yüzyıl ile birlikte İtalya’da ortaya çıkan ve daha sonra Avrupa’da gelişmeye başlayan bale, belirli kurallara göre sanatsal öğelerle birleştirilerek oluşturulan bir sahne sanatıdır (Guest, 1986). İlk dönemlerinde herhangi bir koreografik düzeni olmayan Dominic de Piacenza ve Antonio Cornazzo'nun ilk kompozisyon denemeleri ile buna bağlı gelişmiş, koreografik adımlara isim vermesiyle daha düzenli bir hâl almaya başlamıştır (Özhancı, 2009). Bale sanatı daha sonra Fransa’da ünlenmiş ve bütün Avrupa’da yayılmaya başlamıştır. Günümüzde bale, müzik eşliğinde, dekor ve sahne kıyafetleri ile sunulan önemli bir dans türü olarak kabul edilir. Bale sanatı Opera sanatına nazaran daha sonra ünlenmiş ve sanat alanlarında sergilenmeye devam etmiştir (Akansel, 2019).

Siyasi devrimler, göçler, Haçlı seferleri, Fransız devrimi gibi coğrafi ve Siyasi koşulların yanında doğu ve batı arasında gerçekleşen ticari faaliyetlerin aynı zamanda kültürel alışveriş ve etkileşim süreci olarak da sürdürüldüğü varsayılmaktadır (Gürhan, 2016). Bu etkileşimler ile beraber birçok gelenek ve sanat unsurları da birbirinden etkilenerek kendi içinde sürekli kültürler arası geçişin oluşmasını sağlamıştır (Tuzlu, 2019). Bu noktalardan yola çıkarak opera ve balenin Türkiye’ye ulaşma ve sergilenme sürecinden bahsedildiği takdirde ilk olarak Osmanlı dönemi ele alınmalıdır.

Osmanlı döneminde opera, tiyatro ve bale gibi kavramların önemi batılılaşma hareketleri ile birlikte önem kazanmıştır (Tuzlu, 2019). Bu sebep ile Avrupa’ya gönderilen Osmanlı elçilerinin opera ve bale sanatının varlığından bahsetmeleri ve merak uyandırmaları

sayesinde III. Murat döneminde ilk müzikli oyun sergilenmiştir. III. Selim tarafından ise 1797 yılında Topkapı sarayında yabancı bir topluluğa opera temsili gerçekleştirilmesi, opera sanatının Türkiye topraklarında sergilenmeye başladığını göstermektedir (Özhancı, 2009; Şanlıer, 2011). Osmanlı döneminde Türklerin operaya karşı ilgisi bu süreçten sonrada devam etmiş, Verdi'ye ait opera eserlerinin İtalya'daki prömiyerlerinden birkaç yıl sonra İstanbul'da da temsil edildiği görülmüştür (Ertekin, 2007; Atak, 2007). Bu gelişim II. Mahmut döneminde kendisinin çoksesli müziğe ve tiyatroya olan ilgisine bağlı olarak devam etmiş, 1828 yılında Saray Müzik Yönetmeni olarak görevlendirdiği G. Donizetti aracılığıyla saray orkestrasının kurulması başta olmak üzere Türk öğrencilere batı müziği eğitimi verdirilerek devam etmiştir. Bunun dışında opera ve operet örnekleri getirterek bu gelişimi ileri boyutlara taşımış, burada eğitim alan öğrencilerin Rossini ve La Sonambula operalarının bazı sahne provalarında yer aldığı ifade edilmiştir (Gökçeli, 2014). 1839 Tanzimat hareketleriyle birlikte gelişmeye dönük yapılan birçok çalışmadan bazıları olan müzik ve tiyatro alanında ciddi atılımlar gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde saray dışında açılan tiyatro salonları operanın gelişimine katkı sağlamıştır. Aynı zamanda İstanbul Beyoğlu Çiçek pasajında bulunan Naum Tiyatrosu da opera tarihimizde önemli bir yere sahiptir (Arslan, 2019). Naum Tiyatrosunda 1844 yılında ilk sergilenen Gaetano Donizetti'ye ait Lucrezia Borgia operası, Rossini'ye ait Seville Berberi ve çoğunlukla Verdi'ye ait opera eserleri sergilenerek operanın Osmanlı döneminde yaygınlaşmasını sağlamıştır (Tuzlu, 2019:5; Atak, 2007:17). 1874 yılına gelindiğinde ise Çuhacıyan ve Takdor Nalyan tarafından temelleri atılmış olan Operahane-i Osmani'de Çuhacıyana ait olan üç operet sergilenmiştir. Daha sonra Abdulmecid ve Sultan Abdulhamid döneminde kurulmuş olan saray tiyatroları, bale toplulukları ile opera ve bale sanatı etkisini sürdürmeye devam etmiştir (Özcengiz, 2006:36).

Kültür, sanat, müzik ve opera gibi sanat dalları, Osmanlı döneminde olduğu gibi cumhuriyet döneminde de önemli bir yere sahip olmuştur. Batılılaşma hareketleri etkisinin sürdüğü bu dönemde eğitim, bilim, kültür ve sanat alanlarının ülkenin kalkınmasında önemli bir yeri olduğunu savunan Mustafa Kemal Atatürk, 1924 yılında yürürlüğe giren Tevhid-i Tedrisat kanunu ile eğitim ve müzik alanında devrim niteliğinde bir atılım gerçekleştirmiştir (Gönen, 2008).

Bu süreçte 1924 yılında açılan Musiki Muallim Mektebi ile müzik eğitiminin sistemli, belli programlar ve düzen dahilinde işlenmesine yönelik hedeflerin uygulanması amaçlanmıştır (Şahin ve Duman, 2008). Daha sonra Mustafa Kemal'in "Türk halk müziğini temel alıp Batı'da geliştirilmiş çok sesli teknik ve yöntemleri kullanarak yeni bir müziğin yoğrulması" görüşü ile Avrupa'ya öğrenciler gönderilmiş, oradan aldıkları eğitim ile Türkiye'ye dönüp Türk Eğitim müziği alanında yeni bir dönemin kapılarını aralamışlardır (Yücel, 2022). Bu isimlerden olan Ahmet Adnan Saygun, Hasan Ferid Alnar, Necip Fazıl Akses gibi besteciler Musiki Muallim Mektebinde eğitim vermeye başlamışlardır. Musiki Muallim Mektebinin açılması sonraki dönemlerde açılacak olan diğer müzik kurumlarının yapılandırılmasında önemli bir rol üstlenmiş, Türk opera sanatının da bestelenme anlamında önemli bir boyutunu oluşturmuştur (Baltacan, 2012).

Bu dönemde bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından Cumhuriyet'in ilk opera besteleme görevi Adnan Saygun'a verilmiştir. Saygun tarafından bestelenen ilk Türk operası özelliği taşıyan Özsoy operası İran şahı Rıza Pehlevi huzurunda 1934 yılında sahnelenmiştir (Tunçdemir, 2015). Adnan Saygun tarafından bestelenen Taş Bebek, Necil Fazıl Akses tarafından bestelenen Bayönder operaları Türk operasının gelişimine öncülük etmiştir (Kürkçüoğlu, 2006). Türkiye'de bale sanatı da 1930'lu yıllardan sonra önem kazanmaya başlamıştır. 1929 yılında

Atatürk tarafından Ankara'ya davet edilen Rus balerin Evdokia Lydia Krassa Arzumanova 8 Kasım 1931 yılında Türkiye'de ilk kez Casa d'italia salonunda gösteri yapmıştır. Bu gösteri bale sanatına verilen önemi ortaya çıkarmış, aynı zamanda da Valois tarafından Türk Devlet Balesinin kuruluşuna zemin hazırlayan süreci başlatmıştır (Güleç ve Güleç, 2023).

1936 yılında Musiki Muallim Mektebi Paul Hindemith tarafından yazılan raporlar doğrultusunda Serbest Müzik okulu, öğretmen yetiştiren Musiki Muallim Mektebi ve Tiyatro bölümü olarak üç bölüme ayrılmıştır (İşsever, 2011). Ankara Devlet Konservatuvarının 1941-1942 sezonunun ilk mezunları tarafından Ankara'da bulunan Tatbikat Sahnesi'nde ilk opera temsillerinin verilmeye başlanması, 1960 yıllarında İstanbul'da kurulan Opera ve Bale topluluğunun oluşmasıyla birlikte bale sanatına yönelik adımların atılması ve 1949 yılında Devlet Tiyatrolarının kurulması gibi gelişmeler 1970 yılında Türkiye'de Ankara Devlet Opera ve Balesi kurumunun resmi olarak kurulmasını sağlamıştır (Akansel, 2019). İstanbul Opera ve Bale topluluğu Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü altında merkezi yapıya kavuşmuştur (Özcengiz, 2006). Sonraki süreçte 1982 yılında İzmir, 1990 yılında Mersin, 1997 yılında Antalya, 2008 yılında ise Samsun Opera ve Bale Müdürlükleri kurularak Türkiye' de opera, bale, operet gibi sanat alanlarının icrası ve sahnelenmesi Türkiye'nin diğer bölgelerine yayılıp, bu sanat dallarının ülkenin dört bir yanına kavuşmasında önemli roller üstlenmiştir (Karakaş, 2015). Bu süreçle beraber ülkemizdeki Türk besteciler tarafından bestelenmiş olan opera, operet ve bale eserleri belirtilen kurumlarda sergilenmeye devam etmektedir. Ülkemizde bu kurumlarda temsil edilen opera, bale, çocuklara yönelik olarak düzenlenen küçük oyunlar ve seslendirilen senfonik eserler bakımından Türk bestecilere ait eserler önemli yer tutmaktadır. Çalışmada ele alınan veriler incelendiğinde Türkiye Cumhuriyeti Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı her kurumun Türk bestecilere ait eserlerin programlarında yer verdiğini görmek mümkündür. A. Adnan Saygun, Selman Ada, Çetin Işıközlü, Ferit Tüzün, Muammer Sun, Sabahattin Kalender, Can Atilla, Okan Demiriş ve bunun gibi birçok bestecimize ait eserler Türkiye Cumhuriyeti Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı bütün kurumlarda temsil edilmeye devam etmektedir (Güleç ve Güleç, 2023).

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Türkiye Cumhuriyeti Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı 6 kurumda (Ankara, Antalya, İstanbul, İzmir, Mersin, Samsun) 2010-2022 yılları arasında yer alan sezonlarda sahnelenmiş temsil ve konser programlarındaki eserlerin türlerini, sezonlara göre dağılımlarını, Türk ve yabancı bestecilere ait eserlerin nicel verilerle tespitini ortaya koymaktır. Bu amaçla Türkiye Cumhuriyeti Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı kurumlarda 2010-2022 tarihleri arasında yer alan sezonlarda gerçekleştirilmiş temsil ve konser programları incelenmiş, elde edilen veriler doğrultusunda temsil ve konserlerin türü, gerçekleştirildiği sezon ve bestecilerine yönelik bilgiler belli değişkenlere göre analiz edilmiştir. Bu amaç ve verilerden hareketle çalışmanın alt problemleri

1. 2010- 2022 tarihleri arasında yer alan sezonlarda Türkiye Cumhuriyeti Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'ne bağlı hangi kurumlarda kaç eser sahnelenmiştir?
2. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'ne bağlı kurumlarda 2010-2022 tarihleri arasında yer alan sezonlarda sahnelenen eserlerin türleri nelerdir?

3. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'ne bağlı kurumlarda 2010-2022 tarihleri arasında yer alan sezonlarda Türk bestecilere ait eserlerin sahnelenme sayısı nedir?
4. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü'ne bağlı kurumlarda 2010-2022 tarihleri arasında yer alan sezonlarda sahnelenen eserlerin Türk bestecilere göre dağılımı ne düzeydedir?

Şeklinde oluşturulmuştur.

Yöntem

Betimsel araştırma yöntemlerinden faydalanılan çalışma tarama modeli esas alınarak hazırlanmıştır. Tarama modeli araştırmalarında geçmişten günümüze halihazırda var olan durumun, olay ve kurumun, olduğu gibi betimlenip açıklanması amaçlanır (Büyüköztürk ve diğerleri; 2014). Çalışmada Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'ne bağlı 6 (Ankara, Antalya, İstanbul, İzmir, Mersin, Samsun) Opera ve Bale Müdürlüğü kurumları tarafından hazırlanan 2010-2022 yılları arasındaki sahnelenmiş temsil ve konser programları incelenmiştir. Bu durumdan hareketle 2010-2022 tarihleri arasında bulunan 12 sezonun temsil ve konser programlarında yer alan eserlerin türleri, Türk ve yabancı bestecilere ait eserlerin sahnelenme sayıları karşılaştırılmış, ayrıca sahnelenen eserlerin içerikleri sezonlara göre karşılaştırılıp ortaya çıkan bulgular yorumlanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmadaki veriler doküman analizi kullanılarak elde edilmiştir. Bu tarama basılı ya da elektronik verilerin incelenmesi sonucu elde edilir (Karasar, 2008; Bowen, 2009). 2010-2022 tarihleri arasında yer alan 12 sezona ait temsil ve konser programları Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Arşiv Birimi tarafından elde edilmiş ve gerekli izinler alınmıştır. 2022-2023 sezonu çalışma esnasında henüz tamamlanmadığı için çalışmaya dahil edilmemiştir. Türüne göre opera başlığı altında operetler, bale başlığı altında modern dans; çocuklara yönelik sergilenen oyunlar başlığı altında çocuk oyunları, çocuk müzikali, müzikli oyun; senfonik konserler bölümünde Türk ve Yabancı bestecilere ait senfoniler, diğer konserler başlığı altında ise resmi günler ve özel günlere yönelik, ayrıca sanatçılara ithafen gerçekleştirilmiş konserler, dizi müziği, film müziği ve oda müziği konserlerine göre düzenlenip 4 türe ayrılan temsil ve konser programları yüzde frekans verileriyle analiz edilmiştir.

Sınırlılıklar

Çalışma Türkiye Cumhuriyeti Kültür bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı olan Ankara, Antalya, İstanbul, İzmir, Mersin ve Samsun Devlet Opera ve Bale Müdürlüğü tarafından 2010-2022 tarihleri arasında yer alan 12 sezonda sahnelenen program ile sınırlandırılmıştır. 2023 -2024 sezonunun dahil edilmeme sebebi sezonun çalışma esnasında tamamlanmamış olmasıdır.

Bulgular ve Yorum

Bulgular ve yorum kısmının 1. Bölümünde Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı kurumlarda sahnelenmiş eserlere yönelik bilgiler verilmiştir.

Tablo 1

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı Kurumların 2010-2022 tarihleri arasında sahnelediği toplam temsil ve konser sayısına göre dağılımı

Kurum	Toplam	Kurum	Toplam
Ankara DOBM	249	İzmir DOBM	187
Antalya DOBM	187	Mersin DOBM	197
İstanbul DOBM	237	Samsun DOBM	207
Türkiye Geneli		1264	

Tablo 1' e göre 2010 ile 2022 tarihleri arasında kurumların sahnelediği temsil ve konser sayılarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bu verilere göre tüm kurumlarda (f=6) toplam 1264 temsil ve konser sahnelenmiştir. Bu temsil ve konser sayıları arasında en fazla Ankara Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü (249), İstanbul Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü (237), Samsun Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğüne aittir (207).

Tablo 2

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı Kurumların 2010-2022 tarihleri arasında sahnelediği temsil ve konserler programlarının türüne göre dağılımı

Tür	Ankara	Antalya	İstanbul	İzmir	Mersin	Samsun
Opera	44	34	31	41	31	32
Bale	37	24	38	30	25	23
Senfonik Konser	11	5	15	20	29	20
Çocuklara Yönelik Sergilenen Gösteriler	15	12	11	10	15	13
Diğer Konser	142	112	142	86	97	119

Tablo 2' ye göre 2010-2022 tarihleri arasında yer alan sezonlarda sahnelenen temsil ve konser programlarının türüne göre bilgiler yer almaktadır. Bu verilere göre 213 opera, 177 bale, 100 senfonik eser, 76 çocuklara yönelik sergilenen gösteriler sahnelenirken, 698 diğer konserler olarak sahnelenmiştir. En fazla opera (f=44) Ankara Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü, en fazla bale (f=38) İstanbul Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü, en fazla senfonik eserlerin yer aldığı konser (f=29) Mersin Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü, en fazla çocuklara yönelik sahnelenen gösteriler (f=15) Ankara Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü ve Samsun Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü, en fazla diğer türlerde eserlerin yer aldığı konser türü ise (f=142) Ankara Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü ve İstanbul Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü tarafından sahnelenmiştir.

Tablo 3

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı Kurumların 2010-2022 tarihleri arasında sahnelenen eserlerin bestecilerine göre dağılımı

Kurum	Besteci	Eser	Toplam
Ankara	Türk	69	249
	Yabancı	180	
Antalya	Türk	52	187
	Yabancı	135	
İstanbul	Türk	46	237
	Yabancı	191	
İzmir	Türk	45	187
	Yabancı	142	
Mersin	Türk	68	197
	Yabancı	129	
Samsun	Türk	61	207
	Yabancı	146	
Türkiye Geneli	Türk	341	1264
	Yabancı	923	

Tablo 3' e göre 2010-2022 tarihleri arasında yer alan sezonlarda sahnelenen tüm temsil ve konser programlarının bestecilerine göre bilgiler yer almaktadır. Bu verilere göre Türkiye Cumhuriyeti Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı tüm kurumlarda sahnelenen temsil ve konserlerin 923'ü yabancı, 341'i ise Türk bestecilere ait eserlerden oluşmaktadır. En fazla (f=191) yabancı bestecilere ait eserler İstanbul Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü tarafından, en fazla (f=69) Türk bestecilere ait eserler ise Ankara Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü tarafından temsil edilmiştir.

Tablo 4.

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı kurumların 2010-2022 tarihleri arasında sahnelenen Türk bestecilere ait eserlerin türlerine göre dağılımı

Türk Bestecilere Ait Opera	62
Türk Bestecilere Ait Bale	42
Türk Bestecilere Ait senfonik eser	12
Türk Bestecilere Ait Çocuklara yönelik sergilenen eser	54
Diğer konser	171

Tablo 4 'e göre 2010-2022 tarihleri arasında yer alan sezonlarda sahnelenen temsil ve konser programlarından Türk bestecilerin bestelediği eserlerin türlerine yönelik bilgiler yer almaktadır. Bu verilere göre Türkiye Cumhuriyeti Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı tüm kurumlarda Türk besteciler tarafından bestelenmiş 341 eser bulunmaktadır. Bu eserlerden en fazla (f=62) opera, en az ise (f=12) senfonik eser sahnelenmiştir.

Tablo 5

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı kurumların 2010-2022 tarihleri arasında sahnelediği temsil ve konserlerin bestecileri, eserlerin türleri ve temsil edildiği kurumlara yönelik dağılımı

GENEL TOPLAM	Ankara		Antalya		İstanbul		İzmir		Mersin		Samsun	
	Türk	Yabancı	Türk	Yabancı	Türk	Yabancı	Türk	Yabancı	Türk	Yabancı	Türk	Yabancı
Opera	12	32	11	23	8	23	9	32	10	21	12	20
Bale	5	32	6	18	7	31	8	22	10	15	6	17
Senfonik Konser	0	11	0	5	0	15	5	15	2	27	5	15
Çocuklara Yönelik Sergilenen Gösteriler	13	2	10	2	6	5	4	6	12	3	9	4
Diğer Konser	39	103	25	87	25	117	19	67	34	63	29	90

Tablo 5 'e göre 2010-2022 tarihleri arasında yer alan sezonlarda sahnelenen eserlerin bestecileri, eserlerin türü ve temsillerin gerçekleştirildiği kurumlara yönelik bilgilere yer verilmiştir. Bu verilerden yola çıkarak en fazla Türk bestecilere ait opera (f=12) Ankara ve Samsun Devlet Opera ve Balesi Müdürlükleri tarafından, en fazla bale (f=10) Mersin Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü tarafından, en fazla senfonik eser (f=5) İzmir ve Samsun Devlet Opera ve Balesi Müdürlükleri tarafından, en fazla çocuklara yönelik sergilenen gösteriler için bestelenen eserler ise (f=13) Ankara Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü tarafından sahnelenmiştir.

Tablo 6

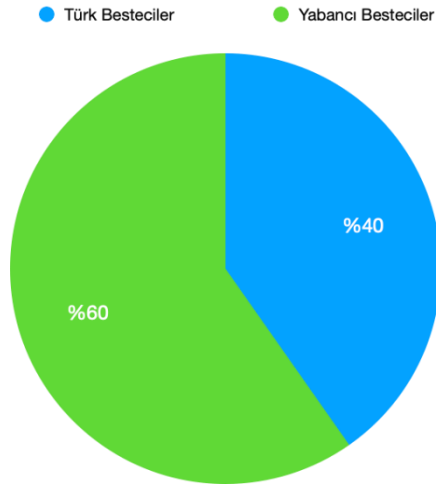
Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı kurumların 2011-2012 sezonu programında yer alan eserlerin türleri ve bestecilerine göre dağılımı

2011-2012 Sezonu					
Türler	Yerli	Yabancı	Toplam		
Opera	6	17	23	26,09%	73,91%
Bale	7	14	21	33,33%	66,67%
Senfonik Konser	2	1	3	66,67%	33,33%
Çocuklara Yönelik Sergilenen Gösteriler	6	1	7	85,71%	14,29%
Diğer Konserler	10	13	23	43,48%	56,52%
TOPLAM	31	46	77	40,26%	59,74%

Tablo 6'ya göre 2011-2012 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı kurumların programında yer alan eserlerin Türkiye geneli türler ve besteciler değişkenleri incelenmiştir. Türk bestecilere ait eserlerin en çok seslendirildiği dönemin 2011-2012 sezonu olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler ele alındığında en fazla Türk bestecilere ait eserlerin (f=7) bale başlığında toplandığı, bale dışında en fazla seslendirilen eserlerin ise Opera (f=6) ve Çocuklara Yönelik sergilenen Gösteriler (f=6) başlığında birleştiği sonucuna varılmıştır.

Grafik 1

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı kurumların 2011-2012 sezonunda programda yer alan eserlerin bestecilerine göre yüzdelik dağılımı

Çalışmanın 2010-2022 tarihine ait verileri içerisinde Türk bestecilere ait eserlerinin 2011-2012 sezonu ile karşılaştırıldığında bu sezonda diğer sezonlara oranla daha fazla yer aldığı Tablo 5 verileri ile tespit edilmiş ve grafik 1'e göre yüzde değerleri sunulmuştur. Bu verilere göre Türk bestecilere ait eserlerinin sezonun tüm eserlerine göre incelendiğinde %40'lık bir oranla yer aldığı sonucuna varılmıştır. Bu oran diğer sezonlarda anlamlı bir farklılık yaratmamıştır. 2011-2012 sezonu dışında Türk bestecilere ait eserlerinin en çok sahnelendiği sezonun %34'lük oranla 2014-2015 sezonu olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne Bağlı Kurumların temsil programlarında yer alan eserlerin en az Türk besteciye yer verilen sezonun türlerine göre dağılımı (Salgın Tedbirleri Kapsamında yer alan dönem)

2020-2021 Sezonu Türkiye Geneli					
Türler	Yerli	Yabancı	Toplam		
Opera	0	0	0	0,00%	0,00%
Bale	0	2	2	0,00%	100,00%
Senfonik Konser	2	8	10	20,00%	80,00%
Çocuklara Yönelik Sergilenen Gösteriler	0	0	0	0,00%	0,00%
Diğer Konserler	14	62	76	18,42%	81,58%
TOPLAM	16	72	88	18,18%	81,82%

Tablo 7'ye göre Türkiye geneli en az Türk bestecilere ait eserlerin sahnelendiği döneme ait bilgilere yer verilmiştir. Bu verilerden hareketle 2010-2022 tarihleri arasında sahnelenme sayısı ve Türk bestecilere ait eserlere oranla analiz edildiğinde en az Türk bestecilere ait eserler (%18) 2020-2021 sezonunda temsil edilmiştir. Bunun nedeni 2020- 2021 sezonunun Covid-19 salgın tedbirlerinden kaynaklı temsil sayılarının nicelik yönünden az olmasıdır. Buna bağlı olarak en az Türk bestecilere ait eserlerin sahnelendiği dönemi ele alırken Pandemi döneminden sonraki en az Türk bestecilere ait eserlerin yer aldığı döneme ait verilere Tablo 8 ve Grafik 2'de verilmiştir.

Tablo 8

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Kurumları temsil programlarında yer alan eserlerin en az Türk besteciye yer verilen sezonun türlerine göre dağılımı

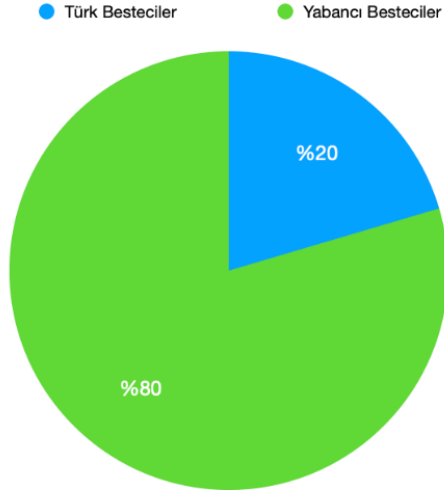
2017-2018 Sezonu Türkiye geneli					
Türler	Yerli	Yabancı	Toplam		
Opera	3	9	12	25,00%	75,00%
Bale	4	13	17	23,53%	76,47%
Senfonik Konser	1	8	9	11,11%	88,89%
Çocuklara Yönelik Sergilenen Gösteriler	4	2	6	66,67%	33,33%
Diğer Konserler	17	81	98	17,35%	82,65%
TOPLAM	29	113	142	20,42%	79,58%

Tablo 8'e göre Türkiye geneli en az Türk bestecilere ait eserlerin temsil edildiği döneme ve o döneme ait bilgilere yer verilmiştir. Bu verilerden hareketle 2010-2022 tarihleri arasında sahnelenme sayısı ve Türk bestecilere ait eserlere oranla analiz edildiğinde en az Türk bestecilere ait eserler (f=29) 2017-2018 sezonunda temsil edilmiştir. Bu verilere göre Türk bestecilere ait 3 opera, 4 bale, 1 senfonik eser ve 4 çocuklara yönelik gösteriler yer almıştır.

Grafik 2

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne Bağlı Kurumların temsil ve konser programlarında yer alan eserlerin en az Türk besteciye yer verilensezonun türlerine göre yüzdelik dağılımı

Çalışmanın 2010-2022 tarihine ait verileri içerisinde Türk bestecilere ait eserlerinin 2017-2018 sezonu ile karşılaştırıldığında bu sezonda diğer sezonlara oranla daha az yer aldığı Tablo 8 verileri ile tespit edilmiş ve grafik 2’de göre yüzde değerleri sunulmuştur. Bu verilere göre Türk bestecilere ait eserlerinin sezonun tüm eserlerine göre incelendiğinde %20’lik bir oranla yer aldığı sonucuna varılmıştır. Bu oran diğer sezonlarda anlamlı bir farklılık yaratmamıştır. 2011-2012 sezonu dışında Türk bestecilere ait eserlerinin en çok seslendirildiği sezonun %34’lük oranla 2014-2015 sezonu olduğu tespit edilmiştir.

Tablo.9

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne Bağlı Kurumların temsil ve konser programlarında yer alan Türk bestecilere ait eserlere yönelik dağılımlar

Besteci	Opera	Besteci	Bale	Besteci	Çocuklara Yönelik sergilenen Gösteriler
Selman ada	Başka Dünya Mavi Nokta Aşk-ı Memnu Ali Baba ve Kırk Haramiler	Can Atilla	Mevlana'nın Çağrısı Kerbela Piri Reis Kösem Sultan	Haldun Özörten Çelik Kasapoğlu Onur Altıparmak H. Çebi Selman Ada Ali Hoca Sabahattin Kalender	Sihirli Dünya Masal Şatosu 2 'Altın Ejderha' Seyyah Mutlu Prens Keloğlan'ın Sırrı Değirmendeki Hazine Nasrettin Hoca
Çetin Işıkoğlu	Çanakkale'den Barış Çağrısı Dudaktan Kalbe Şu Çılgın Türkler Gülbahar (Ağrı Dağı Efsanesi)	Tevfik AKBAŞLI Okan Demiriş Erim Ardal Arda Erdem& İsmail Sezen Nevit Kodallı	V. Murad Düğün/Danzon Arda Boyları Hürrem Sultan	Kenan Korbek	Kitap Kurdu ile Can Haylazlara Karşı Şekeronya Keloğlan ve Uzaylılar Fonikler Köyü Kitap Aşkına
Okan Demiriş	Yusuf ile Züleyha IV. Murad Karyağdı Hatun Midasın Kulakları	Sadettin Kaynak A.Adnan Saygun Muammer Sun Uğur Seyrek	Çalığışu Yunus Emre Sevginin Bedeli C-19	Murat Cem Orhan A.Sait Karabulut Tolga Taviş Levent Candaş& Ahmet Baykara Mualla Seskır Özgür Sevinç Arda Özmen Utku Şilliler& Tolga Zafer Özdemir& Tuluğ Tırpan	Kuklacı Sihirbaz Aliş ile Maviş Dans Ana-Log
Ferid Tüzün		Turgay Erdener	Afife		
Evrin Demirel Hasan Uçarsu Tolga Taviş A. Adnan Saygun	Ninatta Sinan Hekimoğlu Özsoy				
Tevfik Akbaşı Nevit Kodallı Bujor Hoinic& Volkan Ersoy Can Atilla Ali Hoca	Yeniden Doğuş Hürrem Sultan Troya Göbeklitepe Lale Çılgınlığı				

Tablo 9' a göre Türkiye Cumhuriyeti Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı kurumlarda 2010-2022 tarihleri arasında temsil edilen opera, bale ve çocuklara yönelik olarak sahnelenen gösterilerin Türk bestecilere ait eserlerine yer verilmiştir. Bu verilerden yola çıkarak en fazla Türk bestecilere ait Opera eseri Selman Ada ve Çetin Işıközlü, en fazla Bale eseri ise Can Atilla; çocuklara yönelik sergilenen gösterilerde ise Haldun Özörten, Ali Hoca, Mualla Seskir 'a ait eserlerin yer aldığı görülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Çalışmada Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne bağlı olan 6 kuruma ait elde edilen veriler doğrultusunda 2010-2022 tarihleri arasında yer alan 12 sezonda toplam 1264 temsil ve konser programının sahnelendiği, bu temsil ve konser programlarından elde edilen verilere göre en fazla temsil ve konser programlarının Ankara ve İstanbul Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü tarafından sahnelendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç şehrin nüfusu, programlara katılan seyircilerin gişe verileri sonucunda oluşan talepleri ve buna bağlı olarak temsil ve konser programlarının tekrar sayısı ile ayrıca Ankara ve İstanbul illerinin nüfus ve buldukları konuma bağlı olarak birçok alanda olduğu gibi sanat unsurlarının da daha fazla yer alması ile açıklanabilir. Ertekin (2007)'nin çalışmasında da benzer sonuçlara ulaşmak mümkündür. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü 2019-2023 stratejik planında yer alan kuruluş içi durum analizi raporunda insan kaynakları alanında büyük çoğunluğun Ankara (%24) ve İstanbul (%24) da yer alması da bu sonuca etki eden sebeplerdendir (Url-1).

Çalışmada incelenen programlardan elde edilen veriler türlerine göre incelendiğinde anlamlı derecede farklı olarak en fazla diğer konserler türünde yer alan özel ve resmi günlere özel düzenlenmiş ve oda müziği türlerinde eserlerin yer aldığı konserlerin sahnelendiği, opera, bale türlerinde eserlerin nispeten daha az yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç diğer konserler kategorisinde yer alan oda müziği, özel ve resmi günlere yönelik gerçekleştirilen programların süre açısından opera ve bale eserlerinden kısa olması, buna bağlı olarak daha çeşitli bu türlerdeki programlara ve provalarına harcanan zaman miktarının, diğer türdeki opera ve bale eserlerine göre az olması bunun sonucunda da diğer konserler türünde yer alan eserlerin daha fazla sayı ve çeşitlilikte sahnelenmesine olanak sağlaması ile açıklanabilir. Türkiye Cumhuriyeti Devlet opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'nün bağlı olduğu 1309-25 numaralı mevzuatta "Devlet Opera ve Balesi görevlileri, oynanacak eserleri hazırlamak için opera mevsiminde öğleden önce üç ve öğleden sonra üç olmak üzere günde altı saat korrepitasyon çalışmaları, ansambl çalışmaları, koro çalışmaları, bale ders ve çalışmaları, kostüm provaları, genel provalar yaparlar" (Url-2) bu sonucu destekleyecek niteliktedir. Ayrıca opera ve bale temsillerine yönelik oluşturulması gereken prodüksiyon koşulları (Sahne dekoru, temsil edilecek esere yönelik davet edilen şef ve bu koşullara uygun programın hazırlanması) ile açıklanabilir. Karakaş (2015)'in opera prodüksiyonlarının sanatçı, zanaatkar, teknisyen gibi insan kaynakları ve tedariki açısından çok geniş bir yelpazeye sahip olması görüşü bu açıklamayı destekler niteliktedir.

Çalışmada incelenen programlardan elde edilen veriler bestecilerine göre incelendiğinde ağırlıklı olarak yabancı bestecilere ait eserlerin sahnelendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç opera, bale ve senfoni türündeki eserlerin ortaya yoğunluklu olarak Avrupa'da çıkması, buna bağlı olarak tarih-mekân açısından yabancı bestecilere ait bu türlerde daha fazla eserlerin yer alması, Türk bestecilere ait eserlerin ise cumhuriyet dönemi ile birlikte oluşması ile açıklanabilir.

Ertekin (2007)'in "opera Atatürk devrimlerine kadar Türkiye'nin yüzünün dönük olduğu, doğu kültürüne ait olan bir sanat unsuru değildi" görüşü ile benzerlik göstermektedir. İncelenen veriler sonucunda en fazla yabancı bestecilere ait eserlerin İstanbul, en fazla Türk bestecilere ait eserlerin ise Ankara Devlet opera ve Balesi Müdürlüğü kurumu tarafından sahnelendiği tespit edilmiştir.

Çalışmada incelenen programlardan elde edilen veriler eserlerin türüne ve Türk bestecilerin bestelemiş olduğu eserlere göre analiz edildiğinde en fazla opera türünde en az ise senfonik eser türünde eserlerin sahnelendiği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda Türk besteciler tarafından bestelenen operaların en fazla Ankara ve Samsun Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü'ne bağlı kurumlarda, bale eserlerinin Mersin Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü kurumunda, çocuklara yönelik sergilenen gösterilere yönelik eserler ise Ankara Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü kurumunda sahnelenmiştir. Bu sonuç Opera ve Bale sanatının topluma sevdirmesi açısından kurumun yer aldığı toplum ve izleyici kitlesine yönelik repertuar seçimiyle açıklanabilir. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Opera ve Bale Müdürlüğü stratejik planında yer alan "Opera, bale ve çok sesli müziği toplumun tüm kesimlerine ulaştırmak, bu sanat dallarının kültürel birikimimizle bütünleşmesini sağlamak, ülkemizde dünya kültür ve sanat alanında etkinliğimizi arttırmak amacıyla ulusal ve uluslararası faaliyetler düzenlemek" ilkesi de bu sonuçla benzerlik göstermektedir.

Araştırmada incelenen programlardan elde edilen verilerden yola çıkarak Türk bestecilere ait opera, bale, çocuklara yönelik gösteriler için bestelenmiş ve senfonik eserlerin sezonlara göre yer verilme durumu incelendiğinde en fazla 2010-2011 sezonunda, en az ise 2020-2021 sezonunda yer verilmiştir. 2020-2021 sezonunda Covid-19 salgın tedbirleri kapsamında opera ve bale temsillerinden ziyade fazla temas gerektirmeyen diğer bestelenmiş eserler türü içerisinde yer alan oda müziği konserleri, özel ve resmi günlere özel oluşturulmuş küçük gruplardan oluşan konserlere yer verilmesi temsil sayılarını, dolayısıyla Türk bestecilere ait eserlerinin sahnelenme durumunu olumsuz yönde etkilemiştir.

Araştırmada incelenen programlardan elde edilen verilerden yola çıkarak Türk bestecilerden opera eserlerinde en fazla Selman Ada ve Çetin Işıközlü, bale eserlerinde ise en fazla Can Atilla'nın bestelemiş oldukları eserlere yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Elde edilen sonuçlara yönelik öneriler şu şekildedir,

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü kurumu tarafından hazırlanan 2019-2023 stratejik planı tablo 12'de yer alan "Toplumun bir bölümünde opera ve balenin Batı kaynaklı olmasına yönelik algının varlığı" (Url-3) opera ve bale gibi sanat dalların gelişimine engel olan bu düşüncenin önüne geçmek amacıyla bu sanat dallarını toplumun sevebileceği repertuar seçimi ile bu yargının önüne geçilebilir.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Ankara ve İstanbul dışında diğer illerde yer alan kurumlara insan kaynakları bakımından eşit derecede imkan sağlaması halinde bu illerdeki opera ve bale sanatının daha fazla sahnelenmesinde ve bu illerde yaşayan toplumların bu sanat dallarını sevdirmeye ve ilgi uyandırmada rol oynayabilir.

Türkiye'de yer alan Opera ve bale kurumlarında yabancı bestecilere ait eserlerin yanında Türk bestecilere ait eserlerinde eşit şekilde programlarında yer verilmesi hem opera ve bale

sanatının ülkemizde daha çok sevilmesi hem de Türk bestecilerine ait opera bale eserlerinin evrensel mecrada tanıtılmasına olanak sağlayabilir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. **(veya)** Bu araştırma .....Fonu (Proje No.....) tarafından desteklenmektedir.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için.....kurumdan (tarih-sayı no) etik izin alınmıştır.

Kaynakça/References

- Akansel, İ. (2010). *Türk Modernleşmesinin Bir Bileşeni Olarak Sanat: Ankara Devlet Opera ve Balesi (Adob) örneğinde bir araştırma*. Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Arslan, C. (2019). *Osmanlı Sarayında opera sanatı*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Atak, P. (2007). *Çağdaş Türk bestecilerinin operalarının incelenmesi*. Doktora Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baltacan, M. (2012). *Ahmet Adnan Saygun'un Taş Bebek operası'nın incelenmesi ve rejî çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Ç, E., Akgün, Ö., E, Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (18. Baskı). Pegem Akademi.
- Ertekin, S. (2007). *Türk Operası'nın gelişim süreci*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gökçe, B. (2011). *Türkleri konu alan operalardan G. Rossini'nin II. Mehmet (Fatih Sultan Mehmet) operası'nın incelenmesi*. Doktora Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Gökçeli, B. (2014). *Türkiye'de Cumhuriyet dönemi'nin ilk modernleşme hamlelerinin sürecinden bugüne Cumhuriyet Halk Partisi'nin müzik politikaları*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gönen, G. B. (2008). *Çağdaş Türk opera sanatının içinde Ahmed Adnan Saygun operalarının dramaturjik açıdan incelenmesi*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Guest, I. (1986). *Bale Tarihi*, Çev. A. Arslan. Afa Matbaacılık
- Güleç, E.S. ve Güleç, İ.Ş. (2023). *Kuruluşundan Bugüne Devlet Opera ve Balesinde Sahnelenen Bale Yapıtlarımız*. Yalın Yayıncılık.
- Güleç, E.S. ve Güleç, İ.Ş. (2023). *Kuruluşundan Bugüne Devlet Opera ve Balesinde Sahnelenen Opera Yapıtlarımız*. Yalın Yayıncılık
- Gürhan, D. (2016). Batı'da opera, operet ve bale sanatında Türkleri ve Türk kültürünü konu alan çalışmalar. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 58, 77-97
- İşsever, İ. (2011). *Cumhuriyet dönemi bestecilerinden Okan Demiriş'in "IV. Murad" ve Selman Adalı'nın "Ali Baba ve Kırk Haramiler" operalarının incelenmesi ve Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Karakaş, E. N. (2015). *Opera'nın dinleyici kitlelerle ilişkisi: 17. yy. Venedik'i ve 20. yy. Türkiye'si örneklerinin incelenmesi ve günümüz Türkiye'si için Öneriler*. Yayımlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kürkçüoğlu, S. (2006). *Ahmed Adnan Saygun ve Kerem operası*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Özcengiz, Z. (2006). *Kuruluş Döneminde Türk operası*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özhancı, E. (2009). Türkiye’de opera, bale ve devlet opera ve balesi’nin evrimselliği. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (23), 197-203.
- Say. A. (2005). *Müzik Ansiklopedisi*. Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Şahin, M. (2008). Cumhuriyetin yapılanma sürecinde müzik eğitimi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7(16), 259-272.
- Şanlıer, A. C. (2011). *Müzik Politikaları ve Modernleşme Bağlamında Cumhuriyet Döneminde Türk Sanat Müziği Alanındaki Başlıca Gelişmeler*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Tunçdemir, İ. (2015). *Cumhuriyet’in kurulmasından sonra bestelenen ilk Türk operası: Özsoy Destanı*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tuzlu, A. (2019). *Türk operasını oluşum süreci ve Ahmet Adnan Saygun’un Özsoy operasının analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Utlu, O. (2010). *Cumhuriyet Döneminde Türkiye Coğrafyasında Operanın Gelişim Süreci*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Yücel, H. (2022). Cumhuriyet Dönemi müzik politikaları üzerine bir inceleme. *Tykhé Sanat ve Tasarım Dergisi*, 7(12), 9-20.

İnternet Kaynakları

(Url 1) T.C. Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi. (2023).

https://www.operabale.gov.tr/Lists/Strateji/Attachments/28/Stratejik%20Plan%202019-2023_04%C5%9Eubat_Kitap.pdf.

Adresinden 25 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.

(Url2) Mevzuat Bilgi sistemi. (2019-2023)

<https://www.operabale.gov.tr/Lists/Mevzuat/Attachments/1/dobgm0002.pdf>. Adresinden 25 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.

(Url 3) T.C. Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi. (2023).

https://www.operabale.gov.tr/Lists/Strateji/Attachments/28/Stratejik%20Plan%202019-2023_04%C5%9Eubat_Kitap.pdf. Adresinden 25 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.

İletişim/Correspondence
 Dr. Öğr. Üyesi Hayri AKBUDAK
hayri.akbudak@inonu.edu.tr